

5. Міщенко Т. С. Епідеміологія цереброваскулярних захворювань в Україні // Судинні захворювання головного мозку. – 2006. – №1. – С. 3.

6. Волошин П. В., Міщенко Т. С., Лекомцева Є. В. Аналіз поширеності та захворюваності на нервові хвороби в Україні // Міжнародний неврологічний журнал. – 2006. – №3. – С. 9–13.

7. Тещук В. Й. Врахування закордонного досвіду при формуванні механізмів управління системою надання спеціалізованої ангіоневрологічної допомоги жителям Одещини // Актуальні проблеми державного управління (Збірник наукових праць). – 2007. – Випуск 1 (29). – С. 208–214.

8. Тещук В. Й., Кутковець С. Л., Тещук В. В., та ін. Створення механізмів управління системою надання спеціалізованої ангіоневрологічної допомоги жителям Одещини. // Актуальні проблеми державного управління (Збірник наукових праць). – Одеса. – ОРІДУ НАДУ при Президентіві України. – В. 3 (35). – № 3. – 2008 р. – С. 355–363.

9. Данько Т. П. Управление маркетингом: Уч. пособ. – М.: ИНФРА – М., 2000. – 280 с.

10. Leys, D.; Kwieciski, H; Bogouss1avsky, Jetal.: Prevention for the EUSI Executive Committee end EUSI Writing Committee. 15 – 29. Cerebrovascular Diseases 2004.; 17 (supp 12): 15–29.

11. Реброва О. Ю. Информатика в ангионеврологии // В кн. "Очерки ангионеврологии". Під ред. члена-кор. РАМН З. А. Суслиної М.: Атмосфера, 2005, с. 346-359

12. Колчин Р. В., Тещук В. И. Применение математических моделей обработки медицинской диагностической информации в медицинских информационных системах // Актуальні проблеми транспортної медицини (Науковий журнал). № 2(24) – Одеса: 2011, – С. 135–138.

13. Колчин Р. В., Тещук В. Й. Електронна карта пацієнта, котрий переніс гостре порушення мозкового кровообігу // Свідцтво про раціоналізаторську пропозицію №2 від 13.07.2011 р. Військовий інститут ОНПУ.

локальних систем на конкретних територіях, які дозволяють управляти кожним суб'єктом-природокористувачем (або їх сукупністю), що здійснюють вплив на екологічну ситуацію.

Насьогодні завдання забезпечення екологічної безпеки вирішуються, в основному, шляхом реалізації спеціальних програм охорони навколишнього природного середовища, виробничої природоохоронної діяльності (локальні очисні споруди), які дещо знижують антропогенний тиск, проте не вирішують проблему екологічної безпеки життєдіяльності людей на територіях промислово розвинутих регіонів. Відомча розпоршеність екологічного захисту, край низький рівень інвестування в дану сферу, посилюється ще й тим, що виробниче об'єднання на підприємствах-забруднювачах застаріло настільки, що складно стало підтримувати технологічну дисципліну (збільшилась кількість аварій з викидами забруднюючих речовин з перевищенням норм ПДК) – все це передумови погіршення екологічної ситуації в промислових регіонах (зокрема Кіровоградської області), що проявляється через ознаки екологічної депресивності територій.

Ситуація, що склалася, обумовлює необхідність розробки регіональної системи екологічної безпеки, яка була б здатна вирішити «сквозні» завдання екологічного захисту: від стратегічних проблем екологічної безпеки людей на територіях до вирішення цих завдань на об'єктному («крапковому») рівні.

Широкий формат вивчення проблеми екологічної безпеки, як важливої складової національної безпеки, отримав значний теоретичний доробок у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених: Б. М. Данилишина, М. І. Долішнього, В. С. Кравціва, С. Д. Стеценка при розробці стратегії екологічної безпеки на регіональному рівні; Л. І. Абалкіна, С. Г. Глазьева, А. М. Ілларіонова, В. М. Некрасова при розробленні моделі сталого розвитку та обґрунтуванні системи управління екологічною безпекою.

Значне місце у вирішенні окресленої проблеми належить інструментально-методичним розробкам регіонального характеру екологічної безпеки науковців А. І. Костяєва, В. В. Маслакова, Н. В. Назаренко, І. Ф. Хіцкова: науковому методу стратегічного проектування для прогнозування трансформації екологічної ситуації на окремих територіях під комплексним впливом природних і техногенних факторів та планування управлінських дій із забезпечення природоохоронної діяльності в системі ризиків. Як вірно зазначає російський науковець Репникова Г. Н., не може бути ефективною регіональна система екологічної безпеки, навіть якщо вона достатньо забезпечена науково-технічно та інституціонально, якщо її інструменти не працюють на об'єктному рівні.

Мета запропонованої статті полягає в обґрунтуванні методології стратегічного проектування як концептуального підходу до побудови регіональної системи екологічної безпеки з визначенням основних етапів реалізації.

Проблема оптимізації взаємодії суспільства і довкілля є, насамперед, регіональною. Адже, навколишнє середовище регіону відчуває на собі вплив з боку різноманітних галузей та об'єктів, що розміщуються як на території регіону, так і за його межами. Результати цього впливу мають багатоманітний характер, породжуючи специфічні взаємозв'язки між соціально-економічною сферою і природним середовищем, а

УДК 351.862.6:342.56

Віктор Федорчак

СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ: ЕТАПИ СТРАТЕГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

У статті обґрунтовано доцільність використання методології стратегічного проектування як концептуального підходу до побудови регіональної системи екологічної безпеки та охарактеризовано основні етапи реалізації.

Ключові слова: екологічна безпека, проектування, стратегічне проектування, суб'єкти-природокористувачі, екологічні ризики, природоохоронна діяльність.

Як показує найкращий світовий досвід реалізації екологічної політики, створення системи регіональної екологічної безпеки необхідно починати з побудови

© Федорчак В. В., 2011.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Мета

Виклад основного матеріалу

Постановка проблеми

наслідком є виникнення комплексних екологічних проблем регіональної системи. В цих умовах важливого значення набуває наукове обґрунтування й методична розробка адекватних механізмів забезпечення екологічної безпеки господарської діяльності в регіоні, розроблення управлінської системи, здатної вирішувати «сквозні» завдання екологічного захисту: від визначення стратегічних пріоритетів екологічно-безпечного регіонального розвитку до вирішення екологічних проблем на об'єктному рівні.

Потреба в екологічній безпеці має власну ієрархію [6]:

- первинні екологічні потреби, що пов'язані з вилученням природної речовини та забезпеченням безпечних умов життєдіяльності людини, формують економічну цінність використання екосистемних послуг;
- вторинні екологічні потреби, що пов'язані з відтворенням альтернативних безпечних умов життєдіяльності людини та майбутнього розвитку екосистем, формуються на основі соціальної цінності екосистемних послуг.

Основне протиріччя екологічної безпеки життєдіяльності людини проявляється у неможливості подальшого безпечного задоволення первинних екологічних потреб без врахування безпеки задоволення вторинних екологічних потреб. Проблемність вирішення цього протиріччя пов'язана з тим, що екологічні потреби ще не є інституціалізованими (потреби → цінності → інтереси → цілі (стратегії) → механізми → інструменти → методики), а наслідком є відповідні проблеми в системі управління екологічною безпекою. Необхідно розробити інституційний механізм ринкового регулювання рівня екологічної безпеки з урахуванням потреб та інтересів суб'єктів регіону, підприємств, територіальної громади, в зоні дії техногенних об'єктів.

Отже, екологічно-економічна ефективність розвитку регіональної системи включає в себе не тільки вартісну, але й негрошову оцінку впливу екологічної ситуації на якість життя населення, що потребує розширення інструментарію управління екологічною безпекою за рахунок включення до нього стратегічного планування і проектування якості регіонального навколишнього середовища.

Проектуванням охоплено всі сфери життєдіяльності людини і суспільства. Воно тісно взаємодіє з усіма функціями управління і, будучи формою вироблення і прийняття рішення, є важливим елементом циклу управління, забезпечує реалізацію інших його функцій. У конкретній формі – проектування є виразом прогностичної функції управління. Воно є попереднім відтворенням дійсності, створенням прототипу передбачуваного об'єкта, явища чи процесу за допомогою специфічних методів. Воно застосовується як для розробки різних варіантів вирішення нових соціальних проблем, так і для складання соціальних планів та програм з регулювання видозмінених, хоч і вже відомих, соціальних процесів та явищ [1].

Проектування – це складна, творча діяльність, яку спрямовано на вибір найліпшого варіанта майбутніх дій для досягнення основної мети. Проектування конструює модель системи, яка будується, визначає її функціональні характеристики. Основний зміст проектування полягає в обґрунтуванні сукупності засобів, що допомагають розв'язати поставлені завдання і проблеми, досягти визначеної мети. Ці засоби фіксуються у двох формах: як система параметрів проектованого об'єкта

та їхніх кількісних показників; як сукупність конкретних заходів, що забезпечують реалізацію проектованих показників та якісних характеристик майбутнього об'єкта.

Стратегічне проектування – це інструментарій, що дозволить органам публічної влади використовувати методи прогнозування, планування, програмно-цільового управління з метою проектування управлінських дій по попередженню негативного впливу на довкілля.

Стратегічне проектування – це методологія визначення стратегічних пріоритетів і прийняття управлінських рішень щодо екологічного розвитку регіону, що забезпечує диференційованість використання різноманітних стратегічних інструментів управління, моніторинг та управління екологічними ризиками.

Таким чином, стратегічне проектування регіональної екологічної безпеки – це концептуальний підхід до побудови регіональної системи екологічної безпеки, що передбачає:

- зонування території регіону на ареали з різним рівнем техногенного навантаження, як основи для запровадження системи проактивного управління системою регіональної екологічної безпеки;
- техніко-економічне обґрунтування дворівневої «наскрізної» моделі управління природоохоронною діяльністю;
- інституційний механізм узгодження інтересів та потреб суб'єктів-природокористувачів через методи ринкового регулювання рівня екологічної безпеки;
- систему заходів з визначення загрози, попередження та нейтралізації ризиків екологічної небезпеки;
- стратегічне планування управлінських дій.

Зонування території регіону на ареали з різним рівнем техногенного навантаження, як основи для запровадження системи проактивного управління системою регіональної екологічної безпеки. Екологічний стан територій в значній мірі обумовлений рівнем техногенного навантаження на природні комплекси. З метою формування груп районів з подібними екологічними проблемами, які характеризуються різним ступенем напруженості екологічної ситуації, необхідним є виконання диференціювання території за рівнем природно-техногенної небезпеки.

Відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [4], план зонування території розробляється з метою створення сприятливих умов для життєдіяльності людини, забезпечення захисту територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, запобігання надмірній концентрації населення і об'єктів виробництва, зниження рівня забруднення навколишнього природного середовища, охорони та використання територій з особливим статусом, у тому числі ландшафтів, об'єктів історико-культурної спадщини, а також земель сільськогосподарського призначення і лісів. План зонування території встановлює функціональне призначення, вимоги до забудови, ландшафтно-організації території.

Управляти системою екологічної безпеки на регіональному рівні не можна без комплексного вивчення територій з різним рівнем техногенного навантаження. Неможливо вирішувати завдання управління, оперуючи розрізненими даними по елементах і компонентах ареалів різного рангу техногенного навантаження з відповідно різним рівнем ризику виникнення НС. На наш погляд, рішення багатьох проблем управління регіональною

системою екологічної безпеки знаходиться саме в сфері, що відноситься, насамперед, до зонування, що включає науково обґрунтоване просторове розмежування територіальних об'єктів управління – районування.

Техніко-економічне обґрунтування дворівневої «наскрізної» моделі управління природоохоронною діяльністю. Система критеріїв оцінки екологічної безпеки промислового регіону повинна охоплювати всі рівні взаємодії об'єкта промисловості з довкіллям – від локального до регіонального. Для того, щоб система критеріїв могла знайти практичне застосування, вона має ґрунтуватися на існуючій нормативно-правовій та інформаційній базі. В іншому випадку, розрахунки показників будуть нерепрезентативними. Комплекс характеристик і показників екологічної безпеки промислового підприємства повинний забезпечувати можливість:

- оцінки рівня безпеки підприємства в умовах нормальної експлуатації (за трьома аспектами – екологічний, соціальний, еколого-економічний);
- прогнозування рівня безпеки у випадку модернізації підприємства або зміни його структури;
- оцінки ресурсовикористання підприємства;
- оцінки імовірності аварій та небезпеки в аварійних умовах.

Окремими блоками при оцінці екологічної безпеки на локальному рівні є показники ресурсного балансу та вартісна оцінка екологічної небезпеки.

При оцінці регіональної екологічної безпеки використовуються інші підходи, що пояснюється наступною відмінністю. На локальному рівні основна увага приділяється визначенню характеристик небезпеки підприємства – суб'єкта впливу. Територіальні показники (зона впливу, зона забруднення, ареал впливу) – вторинні показники від обсягів фактичного і нормативного технічного впливу промоб'єкта. На регіональному ж рівні головним завданням є оцінка безпеки об'єкта впливу – регіону. При цьому регіональне промислове виробництво, виступаючи в якості суб'єкта впливу (зовнішнього фактора), у той же час входить до структури регіону (об'єкта впливу) і є одним з реципієнтів впливу (матеріальні об'єкти, необхідні для життєдіяльності людини). Саме тому при оцінці регіональної екологічної безпеки техногенний вплив промислового виробництва можна розглядати як «внутрішній» фактор небезпеки (за винятком тих випадків, коли спостерігається перенос значних обсягів забруднюючих речовин з других регіонів) [9].

Система характеристик і показників екологічної безпеки регіонального промислового виробництва має забезпечувати:

- комплексну оцінку регіональної екологічної безпеки;
- оцінку рівня екологічної безпеки за основними напрямками техногенного впливу і для основних реципієнтів впливу;
- прогноз усіх характеристик екологічної безпеки у випадку зміни структури промислового виробництва регіону або зміни вихідних територіальних характеристик регіону;
- використання екологічних і еколого-економічних оцінок в управлінні регіональним промисловим виробництвом.

Інституційний механізм узгодження інтересів та потреб суб'єктів-природокористувачів через методи ринкового регулювання рівня екологічної безпеки. Згідно з уявленням економічного інтересу як

об'єктивної обумовленості, зацікавленість суб'єктів-природокористувачів у кінцевих результатах власної діяльності найчастіше проявляється через майновий або фінансовий вираз. Основною формою проявлення конкретного економічного інтересу є операція трансакції, де природні ресурси – це товар (капітал, сировина), який перетворюється у гроші та інший товар. В аспекті нашого дослідження особливо актуальним є трансакційний аналіз інтересів господарюючих суб'єктів. Саме в рамках кожної системи відносин у процесі господарської діяльності й управління, встановлюються конкретні цілі, для досягнення яких використовуються конкретні ресурси. Відповідно, кожна трансакція включена до стратегії реалізації інтересів усіх суб'єктів-природокористувачів.

Так звані бізнес-інтереси не співпадають один з одним, а їх діапазон достатньо широкий: від сировинних до високотехнологічних. Інтереси суб'єктів-природокористувачів далекі від єдності й відрізняються різними позиціями щодо базових умов екологічної безпеки життєдіяльності населення на конкретній території.

Отже, множина інтересів характеризується високим рівнем протиріччя і конфліктності, що необхідно обов'язково враховувати при стратегічному проектуванні системи екологічної безпеки. Вирішення цього етапу потребує розроблення інституційного механізму узгодження інтересів суб'єктів регіону, підприємств, територіальної громади, в зоні дії техногенних об'єктів.

Під інституційним механізмом зазвичай розуміється сукупність взаємозв'язків між формальними та неформальними інститутами, які забезпечують узгодження та коригування інтересів різних суспільних груп, координацію сумісної діяльності на шляху досягнення задекларованих цілей розвитку регіону [3].

Одним із інституційних механізмів вирішення проблеми узгодження інтересів в аспекті екологічної безпеки, що базується на застосуванні регулятивних методів, є система екологічного оподаткування Ecotax3, яка діє в країнах ЄС. Ecotax3 – це концепція створення податкової системи з пріоритетом збереження навколишнього середовища. Це політика введення спеціалізованих податків, що направлена на сприяння стабільному розвитку екологічної системи завдяки комплексу економічних ініціатив. Така політика є альтернативою регуляторному підходу в оподаткуванні. Екологічні податки або ресурсні платежі не є бюджетоутворюючими. Основна мета більшості екологічних податків та зборів – не наповнення державного бюджету (фіскальна функція), а стимулювання платника до позитивної, з точки зору охорони довкілля, поведінки (екологічна функція). Предметом екологічного оподаткування є все те, що здатне викликати несприятливі зміни в довкіллі – податки на небезпечні види господарської діяльності [10].

Система заходів з визначення загрози, попередження та нейтралізації ризиків екологічної небезпеки. Удосконалення методів управління екологічно безпечною господарською діяльністю реалізується шляхом попереджувальних (екологічний аудит) та відновлювальних (екологічне страхування) заходів, що ґрунтуються на управлінні ризиком господарської діяльності економічних суб'єктів регіону. Елементами оцінки ризику є: виявлення небезпеки; визначення критеріїв безпеки людини і екосистеми регіону з точки зору факторів впливу; оцінка реального впливу факторів ризику на довкілля; повна характеристика ризику, що обумовлює відповідний методичний інструментарій аналізу екологічної безпеки господарської діяльності в регіоні [2].

Необхідною умовою формування екологічно-безпечного розвитку господарської системи регіону є комплексна оцінка стану території, основними критеріями якої є рівень навантаження екологічного пресу на довкілля та величина сукупного ризику впливу потенційно небезпечних об'єктів.

Міністерством надзвичайних ситуацій України розроблено проект Концепції управління ризиками надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, де вперше наголошується на створенні державної системи нормування ризиків. «Нормування ризиків є спеціально організованою нормативно-правовою діяльністю з розроблення і затвердження норм техногенної і природної безпеки, правил і регламентів господарської діяльності, які визначаються на основі значень ризику в межах прийнятних значень. Нормування є тим засобом, який встановлює у державі межі допустимості техногенної діяльності та границі захисту від небезпечних природних явищ. Нормативи ризиків мають утворювати критеріальну основу для механізмів регулювання техногенної та природної безпеки» [5].

Стратегічне планування управлінських дій. Екологічна безпека, як необхідний атрибут регіонального розвитку, а не тільки функціонування соціо-еколого-економічної системи регіону, охоплює сферу якості життя населення, якості довкілля та якості управлінських інститутів, і може по-різному реалізовуватися в межах трьох стратегій природокористування [8]: стратегія пасивних адаптаційних інструментів управління екологічною безпекою – «розвиток через безпеку екосистем»; стратегія проактивних адаптаційних інструментів управління екологічною безпекою – «безпека через розвиток екосистем»; стратегія інституціонально-екологічно розвитку – «безпечний розвиток екосистем через якість інститутів». Для територій з різним рівнем техногенного навантаження має використовуватися відповідна стратегія природокористування, визначення якої потребує відповідних критеріїв оцінки, що також є складовою стратегічного проектування системи регіональної екологічної безпеки.

Отже, за сучасних умов погіршеної екологічної ситуації в Україні, а на деяких територіях, зокрема в Кіровоградській області, кризової екологічної ситуації, нагальною, у теоретичному і практичному аспекті, є потреба в проектній розробці дворівневої системи екологічної безпеки (від регіональної до «крапкової») з техніко-економічним обґрунтуванням моделі управління нею. Проте одного тільки проектного обґрунтування управлінської моделі недостатньо для забезпечення екологічної безпеки на регіональному рівні. Необхідно розробити інституціональний механізм ринкового регулювання рівня екологічної безпеки з урахуванням потреб та інтересів суб'єктів регіону, підприємств, територіальної громади, в зоні дії техногенних об'єктів.

Література.

1. Азаров Н. Я., Ярошенко Ф. А., Бушуев С. Д. Инновационные механизмы управления программами развития. – «Саммит-Книга», 2011. – 528 с.
2. Буянова, М. Э. Риски развития макрорегионального хозяйства: выявление и регулирование : монография / М.Э. Буянова. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2008. – 347 с.
3. Жирнов А. Г. Политические механизмы согласования общественных интересов: некоторые аспекты теории и практики / А. Жирнов // Вестник Тамбовского университета. – 2008. – № 3. – С. 350–354.

4. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України № 3038-VI від 17 лютого 2011 р. // www.rada.gov.ua.

5. Концепція управління ризиками надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру (проект) // Офіційний інформаційний портал МНС України // http://www.mns.gov.ua/content/education_kurns.html.

6. Назаренко Н. В. Системные характеристики экологической безопасности жизнедеятельности человека на региональном уровне // Вестник Ростовского государственного экономического университета «РИНХ». – 2008. – №2 (26). – С. 54–60.

7. Репникова Г. Н. Экологическая безопасность в регионе (Организационно-экономический аспект) : Дис. ... канд. экон. наук : 08.00.04 : Волгоград, 1998. – 174 с. РГБ ОД, 61:99-8/979-5

8. Факторы устойчивого развития регионов России: монография / Под общ. ред. С.С. Чернова. Кн. 5. – Новосибирск: ЦРНС, 2009. – С. 91–107.

9. Хлобыстов Е. В. Методология анализа и нормирования экологической безопасности промышленного производства // Экология городов и рекреационных зон: матер. междунар. научн.-практ. конф. – Одесса, 1998 – С.87-94

10. Engle E. Ecotaxes and the European Union // *European environmental law review*. – 2007. – 16, N 11. – P. 298 – 303.

УДК 614.2

Людмила Хайт

НАДАННЯ ЯКІСНИХ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ЯК РЕАГУВАННЯ НА ХАРАКТЕРИСТИКИ ПАЦІЄНТА ТА ЙОГО ПОТРЕБ

У статті обґрунтовується необхідність покращання якості надання медичних послуг з огляду на характеристики та потреби пацієнтів. Розглядаються завдання та принципи стандартизації взаємодії між одержувачами послуги (пацієнтами) і виконавцем (лікарем) у процесі надання медичних послуг. Аналізуються інформаційні та емоційні потреби пацієнтів, надається перелік побажань пацієнтів. Перелічуються особливі категорії у структурі пацієнтів.

Ключові слова: медична послуга, якість надання медичних послуг, стандартизація, паспорт послуги, пацієнт, потреби пацієнтів.

Управлінська діяльність зі створення системи галузевих стандартів базується на визначенні основних учасників, об'єктів й головних цілей, змісту та очікуваних результатів надання медичних послуг. Низька якість медичних послуг підтверджується кількістю позовів від пацієнтів. Серед причин низької якості медичної допомоги називають халатність лікарів, відмову в наданні швидкої допомоги, вилучення грошей за пере-